

I. ÜNİTE: BİREY VE TOPLUM DERS NOTLARI

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Sosyal Bilgiler; tarih, coğrafya, ekonomi, vatandaşlık ve hukukla ilgili konular içeren bir derstir.

Sosyal Bilgiler dersi,

- Etkin bir vatandaş olmamıza yardımcı olur.
- Hak ve sorumluluklarımızı öğretir.
- Millet olma bilincimizi güçlendirir.
- Ülkemizi ve dünyamızı daha iyi tanımamızı sağlar.
- Atatürk ilke ve inkılâplarının öğrenilmesini ve korunmasını sağlar.
- Sorun çözme becerimizi geliştirir.
- İçinde bulunduğumuz toplumla uyum içinde yaşamamızı sağlar.
- Türk milletine ait bağımsızlık ve egemenlik unsurlarının neler olduğunu öğrenmemizi sağlar.
- Eleştirel düşünebilmeyi, kendi kararlarımızı verebilmenin önemini; ilgi, istek ve yeteneklerimizin farkına varmamızı sağlar.
- Bilim ve teknolojinin insan hayatı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini öğrenmemizi sağlar.
- Birlikte yaşama ve yardımlaşmanın önemini anlamamızı sağlar.
- Yaşadığımız çevrenin coğrafi özelliklerini tanımamızı, insanlar ve doğal çevre arasındaki ilişkileri anlamamızı sağlar.

Vatandaş: Aynı toprak üzerinde yaşayan ve aynı devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişilere denir.

Etkin Vatandaş: Haklarını ve sorumluluklarını bilen ve bunlara göre hareket eden kişilere denir.

Etkin Vatandaş Neler Yapar?

- Seçim zamanı geldiğinde oy kullanır.
- Vergisini düzenli olarak öder.
- Kanunlara ve kurallara uyar.
- Sorumluluk bilinciyle hareket eder.
- Ülke yönetimine katkı sağlar.
- Üretim yaparak ülke ekonomisine katkıda bulunur.
- Haklarını bilir ve gerektiğinde kullanır.

OLAYLAR VE SONUÇLARI

Olay: Ortaya çıkan, meydana gelen, olup biten iş, hal ya da duruma olay denir.

Örnek: Trafik kazası, çevre kirliliği, okula geç kalmak, kar tatili, bir yere taşınmak vb.

Olayların Özellikleri

- Her olayın birden fazla nedeni ve sonucu olabilir.
- Her olay birden fazla olumlu ya da olumsuz sonuç doğurabilir.
- Toplumsal olaylar her zaman aynı sonucu doğurmaz. Her toplumsal olayın farklı sonucu vardır.
- Olaylar insanları farklı şekillerde etkiler. Aynı olay herkesi aynı şekilde etkilemez.
- Olaylara sadece insanlar sebep olmaz. Hayvanlar, doğal çevre ya da iklimsel şartlar da olaylara sebep olabilir.
- Bir olayın sonucu başka bir olayın sebebi olabilir.

Çok Boyutluluk: Bir olayın birden fazla nedeni ve sonucu olabilmesine o **olayın çok boyutluluğu** denir.

Bir Olayın Çok Boyutluluğunu İncelerken Cevaplanması Gereken Sorular:

- Olayın nedenleri nelerdir?
- Olay hangi insanları etkilemiştir?
- Olayın insanlara etkileri nelerdir?
- Olayın sonuçları nelerdir?

Örnek Olay: Trafik kazası

Nedenleri

- Aşırı hız. • Alkollü araç kullanma. • Telefonla uğraşma.
- Frenin tutmaması. • Tekerin patlaması. • Yolun bozuk olması.
- Dikkatsizlik. • Araç bakımının yapılmaması.
- Trafik kurallarına uymama.

Sonuçları

- Can ve mal kaybı meydana gelebilir. • Trafik bir süre aksayabilir.
- Yaralanma ve sakatlanma olabilir.
- Çevredeki diğer unsurlar zarar görebilir.
- Psikolojik sorunlar ortaya çıkabilir.

HAK VE SORUMLULUKLARIMIZ

Birey: Toplumu oluşturan insanlardan her birine birey denir.

Örnek: Doktor Cemil, Çiftçi Mehmet, Bakkal Sedat , Öğrenci Zeynep aynı zamanda bir bireylerdir.

Sosyalleşme: Bireyin içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olma sürecine sosyalleşme denir.

Bu süreçte birey, toplumun kültürel değerlerini öğrenir ve kendine has beceriler edinir.

Örnek: Sabah uyandığımızda ailemize “Günaydın.” demek, kahvaltı bittikten sonra annemize “Eline sağlık.” deyip teşekkür etmek, aile büyüklerimiz işe giderken onları güler yüzle uğurlamak aile içinde sosyalleşmeye örnektir.

Grup: Ortak bir amaç için bir araya gelen, aralarında etkileşim olan, en az iki kişiden oluşan topluluğa grup denir.

Örnek: Satranç kulübü, 5/A sınıfı, sınıfın futbol takımı, müzik ekibi, ailemiz üyeleri , akraba üyeleri birer gruptur.

Grupların Özellikleri

- Ortak amaçları vardır.
- Birbirlerini tanırlar.
- Planlı olarak bir araya gelirler.
- Aynı anda farkı gruplara üye olabiliriz.

Kurum: Toplumsal yarar sağlamak veya bir ürün üretmek amacıyla oluşturulmuş yapılara kurum adı verilir.

Kurumların Özellikleri

- Yasaya uygun çalışırlar.
- Gönüllü veya maaş karşılığı çalışırlar.
- Belirli bir hizmeti verirler.
- Denetlenirler.

Resmi Kurumlar: Devlet tarafından oluşturulan kuruluşlardır.
Okullar, devlet hastanesi, sağlık ocağı, emniyet müdürlüğü vb.

Özel Kurumlar: Kişiler ve şirketler tarafından oluşturulan kuruluşlardır. Özel Okullar, Özel Hastaneler, Eczaneler, Sürücü Kursları vb.

Not: Aile, hem gruptur, hem kurumdur.

Not: Her kurum bir gruptur ancak her grup bir kurum değildir.

Kalabalık: Tesadüfen bir araya gelen, birbirini tanımayan insan topluluklarıdır.

Örnek: Maç izleyen taraftarlar, Sinemada film izleyen izleyiciler, Banka kuyruğunda bekleyen insanlar, markette alışveriş yapan insanlar.

Kalabalıkların Özellikleri

- Rastlantı sonucu bir araya gelirler.
- Ortak amaçları yoktur.
- Birbirlerini yakında tanımazlar.
- Aralarında ilişki ve alışveriş yoktur.
- Süreklilik yoktur.

Rol: Bireyin ait olduğu grup veya kurumlarda üstlendiği görevlere rol denir.

- Bir kişi aynı anda birden fazla role sahip olabilir.

Doğuştan kazandığımız roller: Evlat, kardeş, çocuk, torun vb.

Sonradan kazandığımız roller: Öğrenci, öğretmen, doktor, kaleci vb.

Örnek: Bir kişi sınıfta öğrenci, arkadaş, sınıf başkanı ve nöbetçi olabilir.

- Rollerimiz içinde bulunduğumuz grup ve kuruma göre değişebilir.

Örnek: Bir kişi okulda öğrenci, evde abi, markette müşteri, otobüste yolcu, futbol takımında kebeci olabilir.

Hak: Hukuk düzeninin kişilere tanıdığı yetkiye denir.

Örnek: Eğitim hakkı, sağlık hakkı, yaşama hakkı, barınma hakkı, yeme içme hakkı, oyun oynama hakkı, seçme ve seçilme hakkı vb.

Not: En temel hakkımız yaşama hakkıdır yaşama hakkı olmadan diğer hakların bir anlamı yoktur.

Sorumluluk: Bireylerin yaptığı davranışların sonuçlarını üstlenmesidir.

- Herkesin içinde bulunduğu gruba ve kuruma göre çeşitli sorumlulukları vardır.
- Rollerimiz değiştikçe sorumluluklarımızda değişir.

Ailemize Karşı Sorumluluklarımız

- Odamızı düzenli tutmak.
- Ev kurallarına uymak.
- Çalışma masamızı düzenlemek.
- Ev işlerinde annemize yardımcı olmak.
- Eve zamanında gelmek.

Okulumuzdaki Sorumluluklarımız

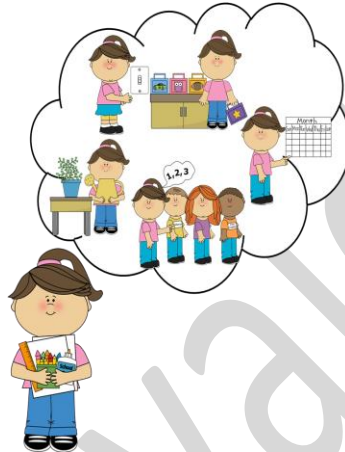
- Derslerine zamanında girip çıkmak .
- Okul eşyalarını korumak.
- Okulu ve sınıfımızı temiz tutmak.

Çevremize Karşı Sorumluluklarımız

- Çevremizi temiz tutmak.
- Doğal çevreyi korumak.
- Çevremize zarar verenleri uyararak gerekli yerlere bildirmek.
- Var olan kurallara uymak.

Plan: Bir işi sonuçlandırmak için neyin, ne zaman yapılacağını önceden düzenlenmesine plan denir.

- Planlı çalışmak, bireyi başarıya götürdüğü gibi işlerimizi de zamanında ve düzgün bir şekilde sonuçlandırmamızı sağlar.

- Planlı çalışmak, başarılı olan bireylerin özelliklerindendir.
- Planlı çalışmayan, gelişigüzel çalışanlar başarıya ulaşmayabilir.
- Başarıya ulaşmak istiyorsak görev ve sorumluluklarımızı yerine getirirken planlı hareket etmeliyiz.
- Bu amaçla günlük, haftalık, aylık hatta yıllık planlar yapabiliriz.
- Böylelikle kişisel zamanımızı daha verimli bir şekilde değerlendirebiliriz.

ÇOCUK HAKLARI

Çocuk hakları: Dünya üzerindeki tüm çocukların din, dil, ırk, renk, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın sahip olduğu haklardır.

- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, **20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda** kabul edilmiştir.
- Sözleşmeye göre **18** yaşına gelene kadar her birey çocuk sayılır.
- Sözleşme; din, dil, ırk, renk, ülke ve cinsiyetine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını tanımlar.
- Sözleşme ile çocuk haklarının korunması ve hiçbir ayırım gözetilmeden çocukların toplumsal yaşama etkin bir şekilde katılmaları amaçlanmaktadır.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme pek çok ülke tarafından imzalanmıştır. **Ülkemiz Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi 1990** yılında imzalamıştır.
- Çocuk haklarının korunması amacıyla **UNICEF(Yunisef)** (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) kurulmuştur.) UNICEF'in amacı dil, din, ırk, millet ayrımı yapmadan dünyadaki tüm çocuklara yardım etmektir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine göre;

- Her birey **on sekiz yaşına** kadar çocuk olarak kabul edilir ve vazgeçilmez haklara sahiptir.
- Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır. Her çocuğun ailesiyle birlikte yaşama hakkı vardır.
- Her çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahiptir.
- Engelli çocukların özel olarak korunma ve saygı görme hakkı vardır.
- Her çocuğun sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır.
- Her çocuk eğitim hakkı vardır. İlköğretim parasız ve tüm çocuklar için zorunludur.
- Çocukların okula gitme, oyun oynama hakkı vardır.
- Çocuklar yetişkinler gibi ya da zorla çalıştırılmazlar.

Çocuk ihmal: Bir çocuğun; barınak, yiyecek, içecek, eğitim, denetim, tıbbi bakım, entelektüel gelişim, duygusal gelişim vb. alanlarda gerekli olan ihtiyaçlarının karşılanmaması, yaşına uygun bakımın verilmemesidir.

Çocuk İstismarı: Çocuğun yanlış ve kötü bir davranışa maruz kalmasıdır.

Çocuk hakları ihlallerine örnek olarak;

- Çocukların küçük yaşta çalıştırılması,
- İstismar ve ihmal edilmesi,
- Şiddete maruz kalmaları,
- Eğitim haklarının engellenmesi,
- Anne şefkatinden mahrum bırakılmaları vb. gösterilebilir.

Not: Çocuk Hakları Sözleşmesinin kabul edildiği **20 Kasım** günü, tüm dünyada **Çocuk Hakları Günü** olarak kutlanmaktadır.

Not: Ülkemizde çocuk haklarının uygulanmasından sorumlu bakanlık **T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı**dır.

Not: Ailelerin bakmakla yükümlü oldukları çocuklara bakamamaları durumunda devlet çocukları alıp **Çocuk Esirgeme Kurumlarına** verip tüm ihtiyaçlarını karşılar.

